

אתר דעת - מכללת הרצוג

פרופ' י. אליצור

דוד בן ישי בחיר האדם.

חשיבות מרובה נודעת — לדברי בובר — לנאום דוד בן ישי בפרק כג בשמואל ב. יש באותו שיר קשה ורב משמעות פסוק אחד, העשוי לשמש לנו מורה דרך, כוונתי לפסוק ד: "אמר אלהי ישראל, לי דיבר צור ישראל. מושל באדם צדיק, מושל יראת אלהים". נזכיר כאן הביטוי אדם וצדיק, ואין זה מקרה —

אם נתבונן בספר שמואל, ובמיוחד בדמות המרכזית שבספר הזה, דוד, נמצא שאין בתנ"ך כולו איש מרכזי כמו דוד בן ישי, ולא רק מבחינת מספר הפרקים — בין עשרים לשלושים פרק העוסקים בדוד בלבד או בעיקר בדוד —, אלא אף מבחינת האינטנסיביות של התיאור, של עיצוב הדמות ושל זריעת אור על כל פרטיה. מובן שאנו צריכים להניח בשביל ההגדרה הזאת הנחה מוקדמת, שאינה עולה בקנה אחד עם כמה מדרכי המחקר החדש, היינו: שבמקרא בכללותו יש איזון כלשהו, יש שיקול בעריכה, בליקוט, בציור, ברצף, אם סוברים אנו, שיש מקרא, לא רק פיסקאות, פרקים, פרשיות, פסוקים, אלא שיש בית קיבול אחד, שנקרא תנ"ך, ומותר להסיק מסקנות מסוימות מתוך האיזון שבו, ואז אנו יכולים להגדיר ולומר, שהאיש דוד

אתר דעת - מכללת הרצוג

הוא הדמות המרכזית, כבדת המשקל ביותר במקרא. אין שום איש, לרבות האבות ולרבות משה רבינו, שהמקרא מקדיש לו ולאישיותו ולקורותיו תשומת לב ותיאור אינטנסיבי, כגון זה כמו לדוד.

והשאלה היא, למה התכוונו הסופרים הנבואיים, אותם היסטוריוסופים בקודש, כאשר עשו מה שעשו. לשם כך עלינו לעמוד על המיבנה המיוחד של פרקי דוד בספר שמואל. מיבנה זה מסולף הנהו מכמה בחינות. כידוע במסורת העברית שלנו יש ספר שמואל אחד, אין שמואל א ושמואל ב. הסיומת המסורתית: סכום פסוקי וכו' וכו' באה רק בסוף שמואל ב. — החלוקה לשמואל א וב' מקורה בתרגום השבעים, אך כנראה אינה חיצונית, מלאכותית. שאם מתבוננים אנו בספר שמואל נמצא שתיאורו של דוד יש בו סימטריה מסוימת: מחציתו בשמואל א ומחציתו בשמואל ב וכל מחצית בנויה שלושה אלמנטים: עלייה, מעבר ופרשה של תלאות, שפל וייסורים. נתבונן תחילה במחצית הראשונה שבספר שמואל א. העניין מתחיל בפרק טז. שלושת הפרקים האלה טז—יז—יח, הם פרקי עלייתו המפתיעה והמדהימה של דוד, שכן נמשח דוד על ידי שמואל בתנאים לכאורה אבסורדיים. ישנו מלך בישראל והוא מכובד ונערץ על הכל, והנה בא נביא ומושח את דוד למלך. מיד מתחילה שרשרת מאורעות מופלאים. דוד נעשה נושא כליו של המלך, הוא מנצח את גלית, הוא מתחתן בבית המלך, נעשה ידיד נפשו של יורש העצר, של יונתן — עלייה מהירה ומסחרחרת. דוד מדמה — אל נכון — בנפשו: הנה אותה הבטחה נבואית, שלכאורה לא היה לה שחר, מתקיימת במהירות. אבל הפרקים הבאים: יט—כא מלמדים אותנו כיצד המצליח הגדול הזה הופך מקרוב למלכות לנודד נרדף. זהו שלב המעבר. ומפרק כא עד סוף

אתר דעת - מכללת הרצוג

שמואל א, זאת אומרת: עשרה פרקים ומעלה, הם פרקי יסורים ותלאות וסבל. מספיק להצביע על שני המעמדות העיקריים שזכה בהם דוד באותו פרק: — ראש גדוד. ואין זה כמובן גדוד במובן המודרני של צה"ל — כי אם גדוד במזרח הקדמון. זוהי הפורמאציה החברתית הבזויה והנמוכה ביותר באותה התקופה. ובשלב השני של הקריירה שלו באותם הפרקים, הרי הוא חוסה באכיש מלך גת. בהגדרה מודרנית קצרה, קצין בחיל הספר של מלך פלישתי. לפנינו עלייה קצרה, ומעבר המתוארים בקיצור, ואחר כך פרקי שפל וייסורים ארוכים מאד.

אותו מיבנה אנו מוצאים בשמואל ב. הפרקים הראשונים של שמואל ב הם פרקי מעבר מחיי נודד נרדף למעמד של מלך, ארבעת פרקים אלה: מפרק העז פרק ט הם פרקי עלייה מופלאה לדרגת מלך גדול בישראל, דוד כובש את ירושלים, מאחד את כל שבטי ישראל, מעלה את הארון לירושלים בפרק ו, ובפרק ז זוכה לייעוד הגדול, הנצחי, השבועה לדוד ולזרעו עד עולם, ובפרק ח — וזה אחד הדברים המעניינים ביותר ואחד הדברים המרגיזים כל היסטוריון מקצועי — שישה או שבעה כיבושים עצומים של מדינות, שמהן עולות בחשיבותן ובמשקלן ובשטחן על ארץ ישראל המקורית. בשבעה כיבושים אלה שהכתוב מקדים להם ארבעה עשר פסוק — הוא עולה לשיא מלכותו. לחלק זה שייך אולי גם פרק ט, עניין מפיבושת, פרק י ואילך עד סוף הספר — שנים עשר או שלושה עשר פרקים — פרקי תלאות, שפל, בזיונות, צרות: בת שבע ואוריה, אמנון ותמר, מרד אבשלום, שבע בן בכרי וכו' וכו'. הצד השווה בין שני החלקים האלה הוא שגדולתו של דוד, עליותו מתוארת בקיצור נמרץ, צרותיו וייסוריו ובזיונותיו — באריכות יתרה. מדי פעם צצה ועולה הסברה הראציונאליסטית

אתר דעת - מכללת הרצוג

התמימה, כי פרקי דוד בספר שמואל הם פרקים של חצרן. חצרן כלשהו, שנשא פנים לבית דוד ושנא את בית שאול, כתב את הפרקים האלה. ניתן לומר, שאילו הגיש לדוד סופר חצרן כלשהו את הפרקים האלה שכתבם על אודותיו, מובטחני שהיה מפטרו מיד ומגרשו מעל פניו בחרפה. יתר על כן יתכן שאפילו אותו "מושל באדם צדיק", היה אוסר אותו, ובמידה רבה של צדק. הרי ההיסטוריון הבוחן את הפרקים האלה שואל בעל כורחו, כלום כך כותבים היסטוריה? על מלכותו האדירה של דוד, על כיבושיו ועל האדמיניסטרציה שלו, שבוודאי היתה מלאכת מחשבת, אתה כותב פסוקים מספר, ועל מעשה מביש באמנון ובתמר וכיוצא בו אתה מספר ארוכות? באיזה בית מלכות ובית הדיוט לא היו אהבהבים בין אמנון ותמר ובין פלוני ואלמונית? כלום היסטוריה היא זו? ואם אין זו היסטוריה מה היא? מה כאן הטפל ומה העיקר ומה הקו המנחה?

מסתבר, שהתיאור המלכותי ההיסטורי הוא כאן טפל, ואלו תיאור האיש בתלאותיו ובסבלותיו הוא עיקר; הרי כעשרים וארבעה פרקים מתארים את דוד בשפלותו, בצרותיו ובכשלונותיו, ורק חמישה — שישה פרקים מתארים את המלך הגדול בגדלותו. וגם אם נניח שיש מקום למה שקוראים חוקרים אחדים בשם *Vorgeschichte*, היינו כיצד הגיע דוד למלכות — קשה להניח כי דעת דוד היתה נוחה — מתיאור זה של עלייתו לכיסא המלכות דרך שלבים כגון ראש גדוד של לסטים וקצין בחיל ספר פלשתי. על כן אמרתי שבאותו פסוק "מושל באדם צדיק" גנוז רמז חשוב מאד לראייה הנבואית את דמותו של דוד. הראייה הזאת מתרכזת לא במלך הגדול, לא בכובש הגדול, לא בשליט הגדול, לא באיש המצליח ביחסי ציבור, לא באיש

אתר דעת - מכללת הרצוג

בעל הקסם המופלא, אלא באדם המתייסר ומתנסה. ואם הסופר הנבואי מצא עניין כה רב בתיאור האדם המתייסר הנכשל לפעמים ואף מתבזה לפעמים, משמע שבזה ראה את עיקר משמעותו וחשיבותו של דוד בן ישי. וכל כך למה? משום שכל אדם נאבק, נפתל, מתלבט. ודווקא לענין זה משמש דוד — לדעת הסופר הנבואי — דוגמא אנושית נעלה ביותר. לא דוגמא של המלך העיקר כאן, אלא האדם: "מושל באדם צדיק". וכאמור, אין שום אדם אחר, שהמקרא מתייחד עמו ומשהה מבטו עליו כמו שהוא עושה לדוד.

הזכיר פה אחד המרצים, שקדם לי, את הפסוק "בצלם אלהים ברא את האדם". כידוע יש מדרש אגדה עמוק משמעות המקשר בין אדם הראשון לבין דוד בן ישי. ואין זו אגדה אלא רעיון ואולי רעיונות לכמה פנים. יש פנים הרבה לצלם האלהים, והדברים עמוקים וקשים. מכל מקום אחת הסגולות האלוהיות היא, האדנות, השליטה בכל המסיבות, בכל הגורמים ובכל הכוחות של היקום. צדו האחר של מטבע זה הוא יציבות האישיות וסגולותיה ששום גורם חיצוני אינו יכול לשנותן ולפגום בהן. רוב בני האדם הרגילים נטלו אך מעט ממידה זו. דוגמה מחרידה לעובדה זו הם משתפי פעולה ו"נושאי תפקידים" בימי השואה. רבים מהללו היו נשאים בגדר אזרחים הגונים כל ימיהם אילו ניתן להם לחיות את חייהם, אבל, הואיל והוטלו לתוך אותה תופת שהוטלו לתוכה, הושחתו וצלם אלהים סר מעליהם. זוהי דוגמא קיצונית. ואולם אדם מבוגר, המסתכל סביבותיו בעיניים פקוחות רואה ומבין, שלמעשה מרבית בני אדם אפילו בתנאי קיום נורמאליים, אין בהם האדנות הזאת, הם אינם שולטים במסיבות, כי אם המסיבות שולטות בהם, תנאי הכלכלה, החברה והמדינה מעצבים את מעשיהם ואופיים.

אתר דעת - מכללת הרצוג

ועוד אנשים היו באותו גדוד. בפרק כה אומר נבל הכרמלי: "היום רבו עבדים המתפרצים איש מפני אדוניו". ונבל הכרמלי נבל היה, אבל ידע מה הוא מדבר. כפי הנראה, היו בגדוד לא רק אנשים שנמלטו מפני העבדות הצפויה להם, אלא גם עבדים ממש שברחו. יתר על כן, אף מבחינה לאומית לא היה ההרכב של הגדוד הומוגני. בפרק כז אומר הכתוב, כשדוד רואה את שאול ישן, ויען דוד (בפסוק ו) "ויאמר אל אחימלך החתי ואל אבשי בן צרויה אחי יואב לאמר: מי ירד אתי אל שאול". למדנו שאחד מראשי גיבוריו בגדוד היה חיתי. מסתבר: שלא היה יחיד, ואולי לא רק חיתים היו עם דוד בגדודו. הכתוב אומר במפורש בפרק ל פסוק כב: "ויען כל איש רע ובליעל, מן האנשים אשר הלכו עם דוד ויאמרו: יען אשר לא הלכו עמי וגו'". מהו איש בליעל במקרא אנחנו יודעים: כאשר איזבל מבקשת את נפש נבות, היא שוכרת אנשים בני בליעל, שיעשו את המלאכה הזאת.

גדוד כגון זה שהיה לדוד אנו מוצאים בספר שופטים גם מסביב ליפתח. וביפתח אומר הכתוב בשופטים פרק יא: "ויתלקטו אליו אנשים ריקים ויצאו עמו". מי הם "האנשים הריקים"? — שוב מלמד הכתוב בשופטים פרק ט, ששם כתוב: "ויתנו לו שבעים כסף מבית בעל ברית וישכור בהם אבימלך אנשים ריקים ופוחזים וילכו אחריו. ויבוא בית אביו עפרתה ויהרוג את אחיו בני ירובעל, שבעים איש על אבן אחת". אלה הם אנשים ריקים. כללו של דבר, הגדוד של דוד אינו סגל חבורה. תיאור נפלא של איש הגדוד ומקומו בחברה בימים ההם יש בפרק ל בספר איוב, כאשר איוב מקונן — משווה מה נכבד הייתי לפנים ומה שפל ובזוי אני היום: "ועתה שחקו עלי צעירים ממני לימים, אשר מאסתי אבותם לשית עם כלבי צאני. גם כוח ידיהם למה

אתר דעת - מכללת הרצוג

לי, עלימו אבד כלח. בחסר ובכפן גלמוד העורקים צייה, אמש שואה ומשואה. הקוטפים מלוח עלי שיח ושורש רתמים לחמם. מן גו יגורשו, יריעו עלימו כגנב. בערוץ נחלים לשכון חורי עפר וכפים. בין שיחים ינהקו, תחת חרול יסופחו. בני נבל גם בני בלי שם נכאו מן הארץ. זהו התיאור של אנשי הגדוד—אנשים שגרים בחורי עפר במדבר, רעבים, צמאים, חסרי כול, בני בלי שם יחוס ומעמד. וכשצץ אחד מהם בישוב מיד יגורש בתרועת בהלה. וכי למה בא? כלום לא לגנוב, לגזול ולרצוח. כל זה במקרא. אך לא היה הגדוד יצור ישראלי כי אם תופעה מזרח קדמונית כללית כעדות תעודות אללך שבצפון סוריה. מהו רקע צמיחתו של הגדוד? — אלה הם אנשים שלא יכול הישוב להכילם עוד, מפני שחייבו את נפשם למלכות או לחברה האנושית ואין להם עוד מקום ביישוב ועליהם להימלט. לאן אפשר להימלט בימים ההם? — מי שאיננו שייך לבית אב למשפחה או לשבט, חייב הפקר ואין לו מקור פרנסה. ברם, בתקופה זו ישנן שתי צורות חיים אנושיות, שתי מסגרות חברתיות — כלכליות; אחת היא צורת ישוב הקבע. צורה שנייה היא השבט הנודד, הבדוי, כגון העמלקים, המדיינים, ובני קדם. אמור מעתה אדם כגון זה, שחייב את נפשו למלכות, עבד שנמלט מפני אדוניו, בנו של אדם שחייב את נפשו לנושה, אדם שרצח, שגנב, שגזל — יכול להימלט אל העמלקים או אל בני קדם או אל המדיינים במדבר ולהצטרף עליהם. זה אפשרי, כי היו שבטי הנודד מכניסי אורחים. ברם מידת הכנסת אורחים שלהם אליה וקוץ בה, שכן היו דלים גאים על יחוסם. בתוכם נשאר פליט אומלל כזה — נטע זר — עד סוף ימיו לחסות זכה, למעמד ול"אזרחות" לא זכה. היה נוכרי, מסכן נשאר הוא וזרעו אחריו. המסיבות האלה יצרו את הגדודים, שהיו מעין

אתר דעת - מכללת הרצוג

שבטי נודדים מלאכותיים. היו אפוא שבטי נוד מיוחדים, כגון מדיינים, עמלקים. והיו שבטי נוד מלאכותיים מפלטי התרבות, הללו שקראו להם — כפי הנראה זה מונח — "עורקי ציה": אנשים שנאלצו להימלט, אבל לא רצו להיות כל ימיהם לדראון ולבזיון בתוך איזה שבט של בני קדם. על כן יצרו להם שבט נודדים בפני עצמם. לשבט מלאכותי בן בלי שם כגון זה קראו במזרח הקדמון בשם גדוד.

מפליא ומתמיהה לכאורה, כי דווקא בפרק "בלתי מכובד" זה של חיי דוד מאריך הכתוב, דווקא במסגרת מוזרה זו מצייר הכתוב את דמותו של בן ישי על גבי יריעה נרחבת ומגוונת. על שום מה? בפרק כז פסוק ט אומר הכתוב: "והכה דוד את הארץ ולא יחייה איש ואשה". זוהי אפוא צורת חיים של אכזריות ללא מנוס. רוצה אדם להתקיים במסגרת הזאת — חרבו צריכה להיות שלופה כל הימים. והנה בפרק ל, כשדוד זכה לתגמול מידי העמלקים, מספר הכתוב בפסוק יא, שדוד רודף אחרי העמלקים: "וימצאו איש מצרי בשדה. ויקחו אותו אל דוד ויתנו לו לחם ויאכל, וישקוהו מים ויתנו לו פלח דבלה ושני צימוקים, ויאכל ותשוב רוחו אליו; כי לא אכל לחם ולא שתה מים שלושה ימים ושלושה לילות. ויאמר לו דוד: למי אתה ואי מזה אתה? ויאמר: נער מצרי אנכי, עבד לאיש עמלקי, ויעזבני אדוני, כי חליתי, היום שלושה. אנחנו פשטנו נגב הכרתי ועל אשר ליהודה ועל נגב כלב ואת צקלג שרפנו באש". מוזר הדבר: למה הכתוב מאריך כאן בתיאור הזה? מבחינה אתנוגרפית והיסטורית באמת הפסוקים האלה חשובים עד לאין ערוך. אפשר להסיק מהם מסקנות רבות לגבי המחקר של התקופה. אבל מה זה איכפת לכתוב? והוא הדין להמשך הדברים: "ויאמר אליו דוד: התורידני אל הגדוד הזה? ויאמר: השבעה לי באלהים אם תמיתני ואם

אתר דעת - מכללת הרצוג

תסגיירני ביד אדוני ואורידך אל הגדוד הזה. ויורידהו, והינם נטושים על פני כל הארץ, אוכלים ושותים וחוגגים בכל השלל הגדול, אשר לקחו מארץ פלשתים ומארץ יהודה. על שום מה לא יספיק כאן לומר: וימצא דוד איש בשדה, ממחנה עמלק, ויורידהו ויראהו וכן הלאה. למה הוא צריך לספר לנו, שהיה איש מצרי והוא שלושה ימים לא אכל ולא שתה, ודוד נתן לו צימוקים ודבלים וכי העמלקים היו אוכלים ושותים וחוגגים בכל השלל הגדול. מסתבר שיש כאן קווים של ההווי באותם השטחים ובאותו מרחב חיים. ההווי הזה, כפי שאמרתי, הוא אכזרי לאין שיעור: הרי אדם שלא אכל ולא שתה שלושה ימים מפני שהיה חולה ועזבו אותו. אילו חולה אנוש היה ודאי לא היה מאריך ימים שם במדבר הנגב שלושה ימים תמימים בלי מאכל ובלי משקה. מסתבר שמחלתו מחלה קלה היתה. אם כן, היה אפשר להחיות את נפשו. ואם אין פנאי, (בעצם יש) — שהרי הם יושבים שם אחר כך ואוכלים ושותים (וחוגגים) מדוע לא הניחו לידו במדבר מעט מזון מן השלל הגדול? כאן לימדנו הכתוב — אגב הסיפור — מנהגם של העמלקים השודדים הנודדים: אין ערך לאדם אלא אם חזק הוא ובריא. נחלש או חלה קימעה מפקירים אותו ואפילו אם יש מזון הרבה שוב אין מבזבזים עליו. חבל על המים, הצימוקים והדבלים. ממילא ימות. יש כאן, במתכוון, הבלטה של כל האכזריות וכל הבוז והזלזול בחיי אדם באותה מסגרת...

לוקמן מספר הכתוב בפסוק כב: "ויען כל איש רע ובליעל, מן האנשים אשר הלכו עם דוד, ויאמרו: יען אשר לא הלכו עמי, לא ניתן להם מהשלל אשר הצלנו, כי אם איש את אשתו ואת בנו וינהגו וילכו." ויאמר דוד: לא תעשו כן אחי, את אשר נתן ה' לנו וישמור אותנו ויתן את

אתר דעת - מכללת הרצוה

הגדוד הבא עלינו בדינו. ומי ישמע לכם לדבר הזה? כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו. מובן שיש לא מעט אנשים הגונים שהיו מסרבים לעשוק את פלוני — ולגזול מאלמוני, אילו הוצע לפניהם. ברם אינו דומה אדם שליו היושב בביתו בעירו לגולה בשדה העמלקי, במסיבות של רצח בלתי פוסק ושל בוז לבני אדם ושל כל דאלים גבר; ודוד היה מוכרח להשתלב במציאות הפסולה הזאת, לא היתה לו ברירה אחרת, ובתוך המסגרת הזו, אומר דוד — לא תעשו כן אחי. זוהי לשון לא שגורה שם. אפשר לדבר כך. בישוב מסודר בין אנשים הגונים. אבל לא בין עורקי ציה "את אשר נתן ה' לנו וישמור אותנו, ויתן את הגדוד הבא עלינו בדינו". וכאן, בין שני הפסוקים האלה, גנוז משהו בין השיטין. אל נכון מבקש הכתוב לרמוז כי הגברתנים חייכו: ראיתם ראש גדוד הפונה אל "אחיו" בני הבליעל בדברי יראת שמים? פסוק כד: "ומי ישמע לכם לדבר הזה" דברי נגידים, ללמדך כי יכול הוא לדבר גם בנוסח אחר. אין הוא חסיד רפה אונים. הוא גוזה גוער "ומי ישמע לכם, לדבר הזה". הוא מצווה "כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו". בני הבליעל שומעים: "לא תעשו כן אחי את אשר נתן ה' לנו וישמור אותנו וכו'". אך כאשר הם נושאים עיניהם אל הדובר רואים הם כי דברי החסידים יוצאים מפי מנהיג קשה ותקיף שאין להמרות פיו.

כאן ניצב אדם קשה, שהשתלט על המצב הזה, שידע לעמוד במסה הנוראה הזאת, ואף על פי כן צלם אלהים לא. סר מעליו. כלומר, יש בו אותה אדנות — עצמות המסיבות אינן מעצבות אותו. הוא אינו בטל בשישים תלאות. הוא נשאר דוד גם "במדבר", גם בתוך מערבולת הדמים, וזאת גדולתו. פרקים אלה מלמדים כי חביב אדם הגון ירא אלהים

אתר דעת - מכללת הרצוג

במקום נאה, בבית בנוי ומסודר ובתוך שובע ושלווה. ברם צדק ואחוזה בין עמלק ובין אכיש, בנגב, יראת. אלהים בעת חלוקת ביזה וציחצוח חרבות הריהם עניין שמשמעותו אחרת לגמרי. נאמר באותו פרק כז, שבו הופך דוד לקצין במשמר הגבול של אויב ישראל הפלשתי, (פרק כז פסוק ה) "ויאמר דוד אל אכיש: אם נא מצאתי חן בעיניך, יתנו לי מקום באחת מערי השדה ואשבה שם, ולמה ישב עבדך בעיר הממלכה עמך. ויתן לו אכיש ביום ההוא את צקלג". דוד יושב בצקלג ותפקידו להילחם באויביו של אכיש. והללו מרובים, על כן שמח וסמך על דוד ולוחמיו. אכיש יושב במזרח ארץ פלשתים (ותהיה גת באשר תהיה ותהיינה תוצאות החפירות אשר תהיינה, מכל מקום מלכות גת היתה רצועה צרה בין ארץ החוף לבין שפלת יהודה והרי יהודה, ובנגב הוא גובל עם שבטי הנוד). תפקידו של דוד היה להילחם בכל אלה וקודם כל דבר בישראל וביהודה. והנה הכתוב מספר: "ויהי מספר הימים אשר ישב דוד בשדה פלשתים ימים וארבעה חדשים". כלומר, זמן ארוך ישב שם דוד. "ויעל דוד ואנשיו ויפשטו אל הגשורי, והגרזי והעמלקי, כי הנה יושבות הארץ אשר מעולם, בואך שורה ועד ארץ מצרים. והכה דוד את הארץ ולא יחיה איש ואשה". "ויאמר אכיש אל פשטתם היום? ויאמר דוד על נגב יהודה. ועל נגב הירחמאלי ואל נגב הקיני". כלומר, דוד רימה את מיטיבו זה ואת בעל חסותו. הוא אמר לו שהוא נלחם באויביו. בישראל, ביהודה, ובירחמאלי ובקיני, בני בריתו של ישראל. אך זה לא היה נכון. הוא נלחם בעמלקי, בגשורי ובגרזי. כלומר, בשירותו של אכיש הוא נלחם את מלחמות ישראל. "ויאמן אכיש בדוד לאמר: הבאש הבאיש בעמו, בישראל, והיה לי לעבד עולם". וזה היה טבעי מפני שהגדודים של עורקי ציה לא היו מה שקוראים בימינו

אתר דעת - מכללת הרצוג

לאומיים, לא היה עליהם חותם אתני ברור ולא היו שייכים אלא לעצמם: חרבים. היתה להשכיר, מי שנתן להם יותר — בעדו נלחמו. לכאורה צדק. אכיש, והאמין כי "הבאש הבאיש" דוד. הוא ידע. ששאל רודף אותו לחיים ולמוות, וישראל נותנים לו חסות. אפילו אנשי קעילה, בני שבט, שהוא הציל אותם מתרב הפלשתים, היו מוכנים להסגיר אותו בידי שאול. מאומה לא היה דוד וגדודו חייבים לישראל, שבעטו בו והקיאו אותו. ואכיש ידע מה פירוש גדוד.

אבל דוד לא היה ראש גדוד סתם. היו לו אמונות ועקרונות שגברו על הגדוד ועל המדבר. דוד אינו מוכן לפגוע במשיח ה' בשום מסיבות. הוא מוכן להיהרג, אבל לא יפגע במשיח ה', במלך ישראל המבקש את נפשו. ובדומה לכך עוד עיקרון: הוא לא יפגע בישראל שפלטוהו ורדפוהו. שנה וארבעה חודשים בגדוד של ריקים ובני בליעל הוא זמן ארוך מאד. ובוודאי היו בין הללו אנשים שלא חיבבו אותו ביותר, והיו מוכנים לתפוס את מקומו כמשפט אנשי הגדודים. בכל יום ויום היה אחד כזה יכול לקום בצקלג, להשכים בבוקר, ולרוץ לגת ולספר לאכיש מלך גת: דוד זה, שאתה מאמין בו והפקדתו במקום כזה מרמה אותך, הוא בוגד בך, הוא אינו נלחם בישראל — הוא נלחם באויבי ישראל. ודוד ידע זאת יפה מאד. אך לא היה מוכן לשנות מאמונתו. עקרונו וכן בעניינים אחרים לכל אורך הפרשה הזאת. דוד נתון בתנאים ובמסיבות שבהם כל בשר ודם נמעך ונמחץ וצלם אלוהים סר מעליו. לא כן דוד. לשם כך מעבירו הכתוב לנגד עינינו דווקא במדבר, בגדוד, בצבא פלשת ללמדך שהוא נשאר משיח ה', גם שם, במדבר העמלקי גם בשירותו של אכיש מלך גת. ייעוד המלכות הקדושה חופף עליו גם בקרב ריקים בני בליעל.

אתר דעת - מכללת הרצוג

ולעומת זאת — מלמדנו הכתוב — כי בהיכל מלך הוא נשאר; רועה פשוט וצנוע. זוהי עיקר המשמעות של אותה שיחה שבינו לבין מיכל בת שאול (שמואל ב ו, כ) המוכיחתו, במידה רבה של צדק והגיון, כאשר הוא מפזז ומכרכר לפני ה' "ותבז לו בלבה" והיא אומרת לו: "מה נכבד היום מלך ישראל, אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הריקים". מלך גדול, כובש גדול, שבמדינות אחרות של המזרח הקדמון אסור היה לשאת פנים אליו, והיו צריכים אולי להתקרב אליו בקידה ובהשתחויה. ואתה מלך גדול כמוך מפזז ומכרכר! מסתבר שהיה זה מורשת הגדוד. שם, במדבר, אחרי פשיטה מוצלחת אחרי "מבצע", כפי שקוראים בימינו, היתה בוודאי החבורה חוגגת נצחונה במחול לוחמים סוער. מי שהיה מצוי על הגגות של העיר העתיקה בירושלם יודע מה נכון וקולע התיאור של מיכל. אף בימינו נוהגות הנשים לעמוד על הגגות ולהסתכל במחזות הרחוב וביחוד באירועים חגיגיים למטה בסימטאות. "מה נכבד היום מלך ישראל, אשר ניגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהיגלות ניגלות אחד הריקים". ולא בכדי אומרת מיכל דווקא "אחד הריקים". הרי זה חץ מורעל, הרומז לתקופת הגדוד ולרקודי "האנשים הריקים" של הגדוד שדבקו בדוד. "ויאמר דוד אל מיכל: מפני ה' אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו לצוות אותי נגיד על עם ה', על ישראל, ושיחקתי לפני ה'. ונקלותי עוד מזאת, והייתי שפל בעיני. ועם האמהות אשר אמרת — עמם אכבדה". אפילו בימינו כאשר העיקרון של שיויון ואחוות האדם וכו', נישא בפי כל, מפליאה הכרזה כגון זו מפי שליט כובש, על אחת כמה וכמה מפי מלך במזרח הקדמון.

כאמור מבליט הכתוב את הסיטואציה ההפוכה, ומי

אתר דעת - מכללת הרצוג

למונו בימינו, יודע ועד כמה מהר לומד אדם את השררה ואת דרכיה. מהר מאד הוא מסתגל לתנאים החדשים, להרווחה, לסמכויות, ולכל הדברים הצמודים אליהן. מהר מאוד הוא מתרגל ליצור את הדיסטאנס הרצוי בינו לבין האחרים, שהתהלך אתם אתמול שלשום. ודוד זה, בסיטור אציה ההפוכה הזאת, שוב הוא פורק מעליו את כבלי המסיבות, והרי הוא נשאר מה שהיה, הוא נשאר אותו אדם, אדם צדיק. לא הרצחנים ולא החצרנים משנים את טיבו. הוא בשלו עומד. יש בו, בדוד, בתיאורים האלה, קוטביות, שהכתוב מעמיד אותנו עליה בכל מקרה — גם באותה השיחה עם בני הבליעל. מצד אחד הוא אומר: "ומי ישמע לכם", גזירה של ראש גדוד, שחרבו נשלפת בקלות מתערה. צו של מפקד שיודע להטיל מרות. ובצידן "לא תעשון כן אחי", ללמדך כי יודע הוא לדבר בלשון הנחוצה כאן. ואף על פי כן לא סיגל לו את הלשון הזאת לבדה: נשתמרה בפיו גם הלשון האחרת. מעטים אנשי מוסר נעלים אבל ישנם. ואולם בעלי מוסר שיכולים להשתלט על שש מאות רוצחים ולזרוק בהם מרה — אין הרבה. מאידך גיסא, היה היו ראשי גדוד שהיו מסוגלים להטיל מרות ולהשתלט על שש מאות ריקים מרי נפש אבל לא היו ביניהם הרבה בעלי מוסר, יראי אלהים.

הקוטביות הזאת, היא המציינת גם את התיאורים של דוד בפרשת סבלותיו ותלאותיו בשמואל ב'. נביא דוגמה אחת מני רבות. בשמואל ב טו, כאשר דוד נמלט מפני אבשלום, אומר הכתוב, בפסוק ל: "ודוד עולה במעלה הזיתים, עולה וזוכה וראש לו חפוי והוא הולך יחף וכל העם אשר אתו חפוי. איש ראשו ועלו עלה ובכה". וגם קודם, כאשר ארון האלהים הובא למחנהו, אומר הכתוב בפסוק כה: "ויאמר המלך לצדוק, השב את ארון האלהים העיר."

אתר דעת - מכללת הרצוג

אם אמצא חן בעיני ה' והשיבני והראני אותו ואת נוהו- ואם כה יאמר: לא חפצתי בך, הנני, יעשה לי כאשר טוב בעיניו". הרי זה שברון לב. וכבר פירשו קדמונינו שדוד מצדיק עליו את הדין בזוכרו תוכחת הנביא, "ולא תסור חרב מביתך" — ולקמן, כאשר בא שמעי בן גרא והוא מסקל והוא מעפר בעפר "וכה אמר שמעי בקללו: צא צא איש הדמים ואיש הבליעל. השיב עליך השם כל דמי בית שאול, אשר מלכת תחתו. ויתן השם את בית המלוכה ביד אבשלום בנך, והנך ברעתך, כי איש דמים אתה". הכתוב מדגיש: "וכל העם וכל הגיבורים מימינו ומשמאלו" — הוא בורח אמנם מפני אבשלום, אבל אחד שמעי בן גרא היה יכול ליטול את שלו מתחת ידיהם. ובאמת אומר הכתוב: "ויאמר אבישי בן צרויה אל המלך: למה יקלל הכלב המת הזה את אדוני המלך. אעברה נא ואסירה את ראשו". אך לא כן עם דוד. "ויאמר המלך: מה לי ולכם בני צרויה כי יקלל. כי ה' אמר לו: קלל את דוד. ומי יאמר מדוע עשיתה כן? ויאמר דוד אל אבישי ואל כל עבדיו: הנה בני אשר יצא ממעי מבקש את נפשי, ואף כי עתה בן הימיני — הניחו לו ויקלל כי אמר לו ה'".

ובכן לכאורה, אדם שבור לפנינו. אך הנה הוא פוגש את חושי הארכי, בסוף פרק טו: "ויהי דוד בא עד הראש, אשר ישתחוה שם לאלהים, והנה לקראתו חושי הארכי קרוע כותנתו ואדמה על ראשו. ויאמר לו דוד: אם עברת אתי והיית עלי למשא". כאן הוא מדבר בלשון מעשית שקולה. דוד מכיר את חושי הארכי, שהיה כפי הנראה משכיל, איש רוח מפונק. במדבר יהודה לא יוכל להיות לתועלת. "ואם העיר תשוב ואמרת לאבשלום: עבדך אני המלך אהיה עבד אביך ואני מאז. ועתה, ואני עבדך. והפרתה לי את עצת אחיתפל. והלוא עמך שם צדוק ואביתר

אתר דעת - מכללת הרצוג

הכהנים. והיה כל הדבר אשר תשמע מבית המלך, תגיד לצדוק ולאביתר הכהנים. הנה שם עמם שני בניהם אחי מעץ לצדוק ויהונתן לאביתר. ושלחתם בידם אלי כל דבר אשר תשמעו. ובכן, דוד רואה את חושי הארכי ויש לו מיד תכנית ברורה: תשוב ותאמר כך וכך לזה: והפרת את עצת אחיתפל, ושם צדוק ואביתר — אתה עם שני הנערים אינך יכול להתקשר — תתקשר אפוא עם צדוק ואביתר, והם יאמרו לבניהם והם יביאו אלי. הרי לפנינו אדם יציב ואיתן ברוחו, שאין מבוכה לפניו ועשתונותיו לא אבדו. הרי אתה שואל: מהו דוד בפרשה זו? קנה רצון ושביר או עמוד ברזל שהצרות אינן יכולות לו? הרי זו הקוטביות, הסגולה הגדולה של דוד. יש חסידים ענווי עולם רכים כקנה, אך הללו רכים ושבירים תמיד, הם לא יוציאו לפועל תוכנית קשה, הם אינם רואים את המציאות ראייה חדה ובוחנת, הם שבירים בפני אלהים ובפני אדם. הם אינם אנשי מעשה — הם אנשי חסד ורגש, שדמעתם מצויה. מאידך גיסא יש אנשים שלעולם אינם נבוכים, תמיד הם דרוכים לקראת המציאות, אנשים שעניניהם חדות ידיהם איתנות ועשתונות תיהם לעולם לא יאבדו. ואולם אלה אינם נשברים, אינם חולצים את נעליהם, ואינם בוכים. אדם מסוג זה לא היה נותן לשמעיה בן גרא לקלל, ולא היה מצווה השב את ארון האלהים, אדרבא, ארון האלהים יכול להועיל לי במדבר. מה שמיוחד לדוד הוא הקוטביות: אדם שבתוך המציאות האנושית הארצית הוא עומד איתן, מחשבותיו צלולות ודעתו ברורה וזורעו אינה רועדת, הוא רואה את הכל לפניו נכוחה ויודע מה יעשה. לעולם אינו מתיאש. אדם זה נשבר אך לא בפני אדם, שכן כל מציאות אנושית הוא יודע לקדם בזרוע נטויה. הוא נשבר בפני אלוהיו. זוהי הגדלות של דוד שאינו נכנע, הזהה עם עצמו בשפל חצרמוות כמו במרומי

רעה

אתר דעת - מכללת הרצוג

היכל המלך. שום דבר אינו מטשטשו ואינו מסיר מעליו את צלם אלהים. זה האדם, שיש בו האזנות של צלם אלהים. מאידך גיסא, שברון רוח כלפי מעלה. איתן וצלול דעה — כלפי האדם. נכנע ושביר כלפי ה'. קנה כפוף אין בו פליאה, אבל עמוד ברזל, הכופף את קומתו מראה גדול הוא. פרשת יסוריו ותלאותיו ונסיונותיו של דוד, שלא תמיד עמד בהם — הכתוב אינו מסתיר זאת וזאת גדולתו — מבליטה ומדגישה שתי סגולות אלה: את היציבות והזהות העומדת בכל המסיבות ואת הקוטביות. על כן קרא לו הכתוב באמת: "מושל באדם — צדיק".